

Paul PRAXL, *Zlatá stezka*, přeložil Helmut Wagner z 3., přepracovaného vydání 1993 (1. vydání 1976), Město Prachatice – Městská knihovna Prachatice – Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Prachatické muzeum, Prachatice 2016

111 s., ISBN 978-80-905842-3-5

Zdařilý překlad Helmuta Wagnera předkládá českému čtenáři přepracovanou verzi téměř půlstoletí staré knihy volarského rodáka a do roku 2000 archiváře v bavorském Waldkirchenu Paula Praxla (* 1935), která je dosud považovaná za jednu ze základních prací o Zlaté stezce, komunikaci spojující v několika větvích pasovský solný obchod s Čechami. Autor využil nejdůležitější písemné a obrazové prameny z více než dvaceti německých, rakouských a českých archivů a na jejich základě předložil stručný a výstižný nástin historie obchodní cesty a jejího základního hospodářského významu.

Zpracování archivních dokumentů je hlavním kladem publikace, chybějící využití dalších relevantních zdrojů informací, stejně jako zasazení do širšího kontextu však představuje její limity. Autor se pokusil o nástin vývoje jednotlivých větví cesty, ale to mu písemné prameny umožňují až od 14. století; interpretace staršího období je u Paula Praxla obecně problematická (viz časové splnutí situace v době existence slovanského hradiště v Netolicích a vrcholně středověkých městských sídel typu Vodňan či otázka založení Prachatic „bavorskými osidlení“).

Podobné je to i s interpretací některých aspektů provozu na cestě nebo s hodnocením jejího významu. Tvzení, že Zlatá stezka byla nejživější trasou v jižním Německu, bez dalších srovnání a relevantních dat můžeme, ale také nemusíme věřit. Rychlost soumarů autor podle rozmístění hospod odhaduje na 25–30 km denně, na jiném místě ale cituje soumarský řád z roku 1538, kde se dočteme, že někteří s nákladem absolvují cestu z Pasova do Čech a zpět (přibližně dvakrát 90 km!) až třikrát týdně.

Z dohody mezi prachatickým hejtmanem a pasovským zemským správcem z pevnosti Oberhaus z roku 1312 o náhradě škody ze ztraceného soumarského zvířete Praxl soudí, že cesta byla pro četné přepady a loupeže nebezpečná. Tomu by napovídaly i občasné záznamy o přepadení. Máme tu ale také údaj, že v polovině 16. století jen do Prachatic přicházelo až 1200 soumarů denně. Lze při takovém provozu předpokládat tlupy loupežníků

čihajících v tmavých šumavských hvozdech den co den na své oběti? Není příslib náhrady škody v tomto kontextu naopak dokladem, že vrchnost bedlivě dbala na zajištění bezpečnosti na důležité obchodní cestě? Problematickým se ve výkladu jeví nerozlišení časových období – bylo by zapotřebí analyzovat nejen frekvenci záznamů o přepadech, ale také se pokusit určit, k jakým politickým situacím v zemi se pojily.

Knihy Paula Praxla byla již z velké části antikvována čtyřsvazkovou prací Petra Zavřela a Františka Kubů o Zlaté stezce (viz SMB 2, 2010, s. 182–183; 8, 2016, s. 202–203), kteří vedle archiválií využili i výsledky archeologické prospekce včetně laserového skenování terénu. I přesto jde o cenný dokument, který zdařile prezentuje jednu fázi výzkumu, založeného především na bohatství archivních pramenů.

TOMÁŠ KLIMEK

Jan FROLÍK – Jan MUSIL – David RICHTER – Jan VOJTÍŠEK, *Chrudim v době Karla IV.*, Město Chrudim, Chrudim 2016

224 s., ISBN 978-80-906318-1-6

Ačkoli téma knihy do jisté míry odráží mediálně vděčné karlovské výročí, nejde v případě zpracování osudů Chrudimi o souvislost samoúčelnou. Kolem roku 1338 totiž město vyhořelo a obnova města je s vládou druhého panovníka lucemburské dynastie na českém trůně úzce propojena. To reflektuje i vstupní pojednání Jana Frolíka, který se zaměřuje především na přiblížení archeologických poznatků o vývoji města ve středověku. Neomezuje se jen na panování Karla IV., ale stručně sumarizuje celé období počínaje lokací v sedmdesátých letech 13. století. Výpověď archeologie se přitom snaží provázat se svědectvím dvou městských berních rejstříků z let 1399–1402.

Velkou pozornost věnuje Frolík vývoji a podobě městského jádra i jeho opevnění, včetně bran a mostů. Zatímco písemně jsou městské hrady zachyceny až k roku 1349, archeologie prokazuje jejich existenci již ve 13. století. Berní rejstřík přináší informace o sumách určených na údržbu opevnění. Frolík obecně akcentuje význam požáru na sklonku třicátých let, jenž vedl k proměně rozvržení dispozic města. Přes tuto zkušenost však k rozšíření kamenné zástavby došlo teprve ve druhé polovině 14. století a jednalo se o dlouhodobý proces, završený až v pohusitském období.

Frolík se důkladně zabývá i letitou badatelskou otázkou chrudimského hradu, jehož historii upřesnil nedávný archeologický průzkum. I hradu, založenému po roce 1276, se stal osudným zmíněný požár. Po obnově města na jeho místě vznikl hřbitov a novostavba farního kostela, která podle Frolíkova názoru navázala na stavbu staršího chrámu, jehož existenci nepřímo dokládají pohřby z 12. a 13. století i pozdější spory s břevnovským klášteřem o práva a platy. Následně se autor zabývá chrudimskými předměstími, tamními kostely, špitály a hřbitovy, přibližuje také osudy kláštera dominikánů, zaniklého v husitských válkách. Podoba předměstí je pro 14. století neznámá a mnoho informací o ní v důsledku stavebních aktivit nepřináší ani archeologie. O to cennější jsou informace berních rejstříků, přibližujících zdejší hospodářské zázemí.

Jan Frolík nerezignoval ani na snahu přiblížit život chrudimských obyvatel v daném období. V těchto pasážích opět zdařile kombinuje poznatky archeologie se svědectvím písemných pramenů. Na základě berních rejstříků odhaduje počet obyvatel Chrudimi na přibližně 3000. Ze zmíněných rejstříků lze dále vyčíst sociální a profesní strukturu obyvatelstva, podle jmen je možno s opatrností uvažovat nad jeho národnostním složením (většina zachycených jmen je německého původu). Rejstříky dokládají i existenci židovské komunity, přinášejí svědectví o podobě a fungování městské správy, a nabízejí dokonce indicie o fungování městského školství.

Výklad o chrudimském hospodářství, řemeslech i každodenním životě Frolík doplňuje četnými konkrétními příklady dobových reálií, jež nabízejí archeologie. Vývoj města podle něj ve 14. století kopíroval všeobecný rozmach Českého království, zdůrazňuje však, že základy prosperity byly položeny už o století dříve. Rozkvět města pokračoval kontinuálně i v době vlády krále Václava IV., než byl ukončen husitskými válkami. Chrudim se podle Frolíka dostala zpět na předhusitskou úroveň až na sklonku 15. století.

Zatímco výklad Jana Frolíka je zaměřen výhradně na město Chrudim, Jan Musil obrací pozornost k širšímu regionu Chrudimska. Tematicky se zaměřuje na hmotnou kulturu 14. století, jejíž interpretace je ale o poznání složitější než ve století následujícím, poznamenaném husitskými válkami. Pro 14. století totiž schází písemnými zprávami datované zánikové horizonty. Na rozdíl

od Frolíkova interdisciplinárního pojednání je Musilova stať zaměřena převážně archeologicky. Představuje v ní dobové zemědělství, stravování, předměty každodenní potřeby, odívání i výzbroj. Ryze na písemné prameny je naopak orientována stať Davida Richtera, který přibližuje rozvoj Chrudimi ve 14. století na základě listin a privilegií, vydaných městu Karlem IV. i jeho otcem. Karlovská privilegia byla dle autora pro hospodářský rozvoj Chrudimi klíčová.

Chrudimskou berní knihu zasadil do kontextu dobového bernictví Jan Vojtíšek, a to na širokém komparativním základu. Zdůraznil absenci jednotného daňového systému, v důsledku čehož nabývají konkrétní berní rejstříky jako pramen na významu. Vojtíšek se zamýšlí nad výší zdanění obyvatelstva českých měst 14. století a kloní se k názoru, že základní zdanění nebylo vysoké. Problém však představovalo opakované vypsání berně (např. v době vlády Václava IV.) či nepředvídatelné události a katastrofy.

Vojtíškova studie tvoří pomyslný úvod k edici berních rejstříků Chrudimi z let 1399–1402. Její základ připravil již Bedřich Mendl, Vojtíšek tuto verzi verifikoval dle originálu. Vedle Mendla s rejstříky pracoval ještě Josef Vítězslav Šimák a ve své nepublikované diplomové práci Antonín Roubic (1956), tím však větší reflexe tohoto unikátního pramene končí. Publikovaná edice tak představuje cenný krok k uvedení rejstříků v obecnější známost. Součástí edice je nezbytný kritický aparát a užitečný slovníček méně obvyklých výrazů, kniha sama je pak opatřena vedle seznamu použitých pramenů a literatury také jmenným a místním rejstříkem – ten však zahrnuje obsah zmíněné edice.

Publikace sumarizuje středověkou historii jednoho z klíčových center východních Čech a zprostředkovává dosud nepřilíš známé výsledky archeologického bádání. Její hlavní přínos však spočívá v edici chrudimských berních rejstříků, jež nemají význam jen pro regionální dějiny Chrudimi, a jistě proto naleznou v medievistickém bádání širší odezvu. Knihu lze pokládat za takřka vzorový příklad toho, jak uchopit mediálně vděčná historická výročí a aplikovat je na regionální úrovni, aby výsledek nebyl jen přístupně formulovaným opakováním dříve řečeného.

JOSEF ŠRÁMEK